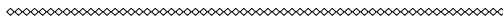

LIBRI GEDANENSES XLI, 2024

TOMASZ JASIŃSKI

NAJNOWSZY *THESAURUS MUSICAE GEDANENSIS*
VOL. 5 Z DZIEŁAMI DANIELA JACOBIEGO

Przebogate zbiory dawnych muzykaliów gdańskich, przechowywane obecnie w bibliotekach i archiwach Gdańsk oraz innych europejskich miast, należą do jednych z najcenniejszych tego rodzaju kolekcji. Ich zawartość stanowią dzieła muzyczne powstałe od XVI do XIX wieku¹. Fakt ten dał przed dziesięcioma laty impuls do erygowania źródłowo-krytycznej serii *Thesaurus Musicae Gedanensis*, założonej i redagowanej przez Danutę Szlagowską i Danutę Popinigis. Publiczne przedstawienie projektu cyklicznej edycji miało miejsce 2014 roku w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk, podczas odbywającej się tam konferencji poświęconej edytorstwu muzyki dawnej². Już po dwóch latach od tego momentu ukazał się pierwszy tom zapowiedzianego przedsięwzięcia. W okresie od 2016 do 2019 roku wydane zostały pod auspicjami Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku cztery woluminy z utworami: włoskiego kompozytora Bernardina Borlaski (ok. 1580- ok. 1638), pochodzącego z Gdańsk Thobiasa von Dürena (1591- po 1630) oraz dwóch

¹ Bogactwo repertuarowe gdańskich muzykaliów dokumentują trzy katalogi tematyczne rejestrujące ponad osiem i pół tysiąca dzieł zapisanych w gdańskich manuskryptach, przechowywanych w Polskiej Akademii Nauk Bibliotece Gdańskiej, Archiwum Państwowym w Gdańsku i Staatsbibliothek zu Berlin. Zob.: D. Popinigis, B. Długońska, D. Szlagowska, J. Woźniak, *Music Collections from Gdańsk*, vol. 1: *Thematic Catalogue of Music in Manuscript at the Polish Academy of Sciences Gdańsk Library*, Kraków-Gdańsk 2011; D. Szlagowska, B. Długońska, D. Popinigis, J. Woźniak, *Music Collections from Gdańsk*, vol. 2: *Thematic Catalogue of Music in Manuscript from the Former Stadtbibliothek Danzig Kept at the Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz Musikabteilung mit Mendelssohn-Archiv*, Kraków-Gdańsk 2007; J. Woźniak, B. Długońska, D. Popinigis, D. Szlagowska, *Music Collections from Gdańsk*, vol. 3: *Thematic Catalogue of Music in Manuscript in the State Archive in Gdańsk*, Kraków-Gdańsk 2008.

² Danuta Szlagowska, referat „*Thesaurus Musicae Gedanensis*” – gdański projekt edycji źródłowo-krytycznych, „Z problemów edytorstwa muzyki dawnej. Konferencja naukowa w 50. rocznicę wydania pierwszego tomu serii *Monumenta Musicae in Polonia*, Warszawa, Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 26-27 listopada 2014 roku.

kapelmistrzów gdańskiej Rady Miejskiej i kościoła Najświętszej Marii Panny – Balthasara Erbena (1626-1686) oraz Johanna Valentina Medera (1649-1719)³.

Po długiej, bo aż pięcioletniej przerwie światło dzienne ujrzał tom piąty, tym razem opublikowany pod patronatem Fundacji Biblioteki Gdańskiej, zawierający kompozycje Daniela Jacobiego (1605-1676), od 1637 do 1676 roku zajmującego stanowisko drugiego organisty w gdańskim kościele Najświętszej Marii Panny⁴. Edycja, przygotowana do wydania przez Justynę Kicę, przynosi trzy dzieła: *Missa*, *Psalm XX* „*Der Herr erhöre dich in der Not*” i *Pax aeterna*. Źródłową podstawą wydania mszy i psalmu stał się manuskrypt przechowywany w Staatsbibliothek zu Berlin, bazą natomiast dwu opublikowanych wersji utworu *Pax aeterna* – przekazy rękopiśmienne z Archiwum Państwowego w Gdańsku oraz dwa manuskrypty z Carolina Rediviva, siedziby Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali, jeden z nich proveniencji gdańskiej, drugi w zapisie tabulaturowym. Związki tych kompozycji z Gdańskiem są jak najściślejsze, albowiem mszę i psalm kompozytor dedykował gdańskiej Radzie Miejskiej, a *Pax aeterna* – członkom rady kościoła Najświętszej Marii Panny.

Kompozycje utrzymane są w stylu koncertującym i przynależą do nurtu *stile moderno*. *Missa* i *Psalm XX* napisane zastały na rozbudowany aparat wykonawczy: dwa sześciogłosowe chóry wokalne jednakowej dyspozycji (dwa sopran, alt, dwa tenory, bas), z których drugi (Riepino) podwajany jest przez dwa cynki i cztery puzony, ponadto zespół instrumentów (dwoje skrzypiec, trzy wiole, violone, fagot) oraz basso continuo. Nieco skromniejszą obsadę ma *Pax aeterna*, obejmującą pięciogłosowy chór wokalny (dwa sopran, alt, tenor, bas), grupę instrumentów (dwoje skrzypiec, dwie wiole, violone) i basso continuo. Dzieła te odślaniają dobry warsztat kompozytorski, ze wszech miar zasługują na miejsce w repertuarze koncertowym i fonografii.

Pod jednym względem szczególnie interesująco przedstawia się *Pax aeterna*. Zachowały się dwie wersje tego utworu, w przekazach z Gdańska i z Uppsali. Obie znalazły się w omawianej edycji, co należy uznać za decyzję bezdyskusyjnie słuszną. Gdy porównujemy bowiem oba manuskrypty, zauważamy, że nie chodzi w tym wypadku tylko o mniej lub bardziej subtelne różnice w detalach melodycznych, rytmicznych, harmonicznym czy warstwie tekstu słownego, ale o istotne odmienności strukturalne, rozciągające się na sferę materiału dźwiękowego i formę muzyczną. Przekazy gdański i uppsalski – nie wiadomo, który z nich prymarny – to dwie różne odsłony jednego dzieła. Dla badaczy muzyki dawnej stanowią one niezwykle ciekawy, w pewnych aspektach wysoce pouczający materiał do analizy.

³ *Thesaurus Musicae Gedanensis*, red. D. Szlagowska, D. Popinigis, vol. 1: *Bernardino Borlasca*, wyd. D. Szlagowska, D. Popinigis, Gdańsk 2016, ss. 208; vol. 2: *Thobias von Düren*, wyd. D. Szlagowska, D. Popinigis, Gdańsk 2017, ss. 148; vol. 3: *Balthasar Erben*, wyd. J. Szombara, Gdańsk 2018, ss. 194; vol. 4: *Johann Valentin Meder*, wyd. D. Popinigis, J. Woźniak, Gdańsk 2019, ss. 182.

⁴ *Thesaurus Musicae Gedanensis*, red. D. Popinigis, A.M. Szadejko, vol. 5: *Daniel Jacobi*, wyd. J. Kica, Gdańsk 2024, ss. 344.

Muzyka Daniela Jacobiego mieści się zasadniczo w obrębie konwencjonalnego języka muzycznego, stroni od jakichś śmiałych bądź nietypowych rozwiązań, równocześnie jednak okazjonalnie przynosi zaskakujące zwroty, jak ostre dysonanse przed kadencjami czy niespodziewane postępy chromatyczne.

Edycja została przygotowana niezwykle rzetelnie, zarówno w partii nutowej, opracowanej nieskazitelnie, jak i we wszystkich segmentach obudowy naukowej (m.in. *Wstęp*, *Nota edytorska*, *Układ rękopisów*, *Komentarz rewizyjny*, *Teksty*), mających naturalnie tłumaczenia na język angielski⁵. We *Wstępie* Justyna Kica przybliżyła życiorys kompozytora, rekonstruuje jego biografię i działalność na podstawie źródeł historycznych i literatury przedmiotu (głównie artykułów Danuty Popinigis⁶); naświetla kontekst powstania jego dzieł, między innymi wysuwa ciekawe hipotezy, wedle których msza i psalm mogły powstać na okoliczność przybycia króla Jana II Kazimierza Wazy do Gdańska we wrześniu 1651 roku (po zwycięstwie nad Beresieczkiem), a *Pax aeterna* z okazji przyjazdu tegoż władcy do miasta nad Motławą w listopadzie 1656 roku; charakteryzuje publikowane utwory od strony składu wykonawczego, techniki koncertującej, sposobów różnicowania i kontrastowania przebiegu formy muzycznej, współdziałania chórów czy przejawów malarstwa dźwiękowego. W *Nocie edytorskiej* uwagę zwraca bardzo dokładny i precyzyjny opis rękopisów. Wszystko razem tworzy wartościową edycję na wysokim poziomie naukowym, do czego dochodzi – tak jak w poprzednich woluminach – bardzo piękna szata graficzna autorstwa Tomasza Bogusławskiego.

Thesaurus Musicae Gedanensis istotnie wzbogaca stan posiadania i wiedzy z zakresu dawnej kultury muzycznej Gdańska. Życzyć sobie należy, by seria trwała i prężnie się rozwijała, a grono jej autorów stale się poszerzało – tak, by regularnie, przynajmniej raz do roku, ukazywał się jeden tom. A materiału do opracowania jest tyle, że badaczom i edytorom starczy pracy na całe dziesięciolecie. Nie wyobrażam sobie jednocześnie, żeby dla tak cennego dzieła zabrakło kiedyś środków finansowych.

⁵ Tłumaczenia na język angielski – Anna Moroz; konsultacje językowe w materii tekstów źródłowych – Stefania Sychta (język niemiecki) i Ewa Matczuk (język łaciński).

⁶ Zob.: D. Popinigis, *Der Danziger Organist Daniel Jacobi und seine geistliche Werke*, „Schütz-Jahrbuch” 24 (2002), s. 47-57; też, *Twórczość Daniela Jacobiego*, [w:] *Complexus effectuum musicologiae. Studia Mirosłao Perz septuagenario dedicata*, red. T. Jeż („Studia et dissertationes Institutii Musicologiae Universitatis Varsoviensis”, seria B 13), Kraków 2003, s. 107-116; też, *Jacobi Daniel*, [w:] *Gedanopedia*, red. B. Śliwiński, https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=JACOB-DANIEL_organista,_kompozytor [dostęp: 31.05.2024].